

„Munkácsy Tudományos Diákköri Konferencia – 2015”

**A Kaposvári Felső Kereskedelmi Iskola és a zsidóság
kapcsolata (1911-1944)**

**Mentortanár:
dr. Hegedüs Györgyné**

**Szerző:
Kollár Kitti 12. C
Kaposvári Szakképzési Centrum
Noszlopy Gáspár Közgazdasági
Szakgimnáziuma**

Tartalomjegyzék

I.	A dolgozat célja.....	2
II.	Az iskola alapítása.....	3
III.	Zsidó tanulók az iskolában.....	5
IV.	Zsidó tanárok az iskolában.....	6
V.	A zsidótörvényektől a holokausztig.....	7
VI.	Összegzés.....	10
	Irodalomjegyzék.....	11
	Mellékletek:.....	13
	Ismert holokauszt-áldozatok az iskola tanulói közül.....	13
	Ismert holokauszt-áldozatok az iskola tanárai közül.....	14

I. A dolgozat célja

A holokauszt iránti mélyebb érdeklődésemet az áldozatok iránt érzett empátiám váltotta ki. Történelemórán többször szóba került a magyarországi zsidóság helyzete. A tanulmányaim során azonban nemcsak az országos történésekről, hanem helyi, kaposvári eseményekről is hallottam. Így került szóba az 1911-ben alapított iskolánk története is, amelynek tragikus fejezete volt a holokauszt időszaka. A Kaposvári Felső Kereskedelmi Iskola létrehozásában és működtetésében a városi önkormányzat mellett nagy szerepet játszott a helyi zsidó közösség is. Mivel a kereskedelmi pálya tipikusan a zsidóság által űzött foglalkozás volt, ezért feltételeztem, hogy az intézmény tanulói és tanárai között is többen lehettek izraeliták. S ha ez így volt, az érdekelt, hogy miben nyilvánult meg az iskola és a kaposvári zsidóság kapcsolata? Mit tettek konkrétan az intézményért? Hogyan alakult a sok évtizede ennek az iskolának a padjait koptató diákok sorsa a vézskorszakban? E kis közösség hány tagját érintette az 1944-es esztendő diszkriminációja? Mennyi az áldozatok és a túlélők száma?

Ezekre a kérdésekre keresem a választ dolgozatomban, melyben felvázolom – a KSZC Noszlopy Gáspár Közgazdasági Szakgimnáziuma jogelődjének –, a Kaposvári Felső Kereskedelmi Iskolának a történetét az alapítástól a holokausztig.

*„És nem vesz rajtuk erőt a halál.”
(Dylan Thomas)*

II. Az iskola alapítása

Magyarországon a dualizmus korában az állam kedvező feltételeket biztosított a gazdaság dinamikus fejlődéséhez, s ez Kaposvárra is kedvező hatással volt. A település korábban mezőváros volt, de 1873. január 23-án elnyerte a rendezett tanácsú város címet.¹ 1910-ben több mint huszonnégy ezren² laktak a városban. A népességnövekedést a zsidó lakosság betelepülése is segítette. 1910-ben 3359³ izraelita lakos élt itt. A zsidóság a polgári foglalkozásnak számító kereskedő, vállalkozó, iparos, tisztviselő és értelmiségi pályát részesítette előnyben. Urbanizálódásukat az is motiválta, hogy gyermekeiknek minél jobb iskoláztatást tudjanak biztosítani.

A Berzsényi utca háttérben a zsinagógával

Egyre többen szerettek volna felsőfokú szakképzésre járni, és kereskedelmi tanulmányokat folytatni. Erre azonban nem volt lehetőség Kaposváron. Ha valaki ilyesféle szakmát képzelt el magának, annak el kellett utaznia másik városba, hogy kitanulhassa azt.

A Kaposvári Kereskedők Egyesülete csak 1911-ben kapott engedélyt egy kereskedelmi iskola működtetésére. A késleltetés oka az volt, hogy az előző évtizedben az országban sorra nyíltak a hasonló profilú iskolák, ezért a döntéshozók úgy gondolták, hogy felesleges lenne még egyet létrehozni. De az egyesület tagjai a sok visszautasítás ellenére sem adták fel. Hosszas szervezkedés után támogatókat szereztek, majd a város határozatba foglalt ígéretére, – miszerint gondoskodik megfelelő helyiségről – a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélyt adott a Kaposvári Felső Kereskedelmi Iskola megalapítására.⁴ (1911-44 között többször változott a tanintézmény neve; a dolgotatban az alapításkor kapott elnevezést hasznalom.)

Vései Sándor, a Kaposvári Kereskedők Egyesületének elnöke, nagy érdemeket szerzett az iskola alapításában és működtetésében is. Az intézmény „üzemeltetéséhez” elsősorban pénzre volt szükség. Pár hónap alatt 34 545⁵ korona gyűlt össze adományokból. Nemcsak szervezetek adományoztak, mint például: a Kaposvári Kereskedők Egyesülete, - melynek szép számban voltak zsidó tagjai -, hanem magánemberek is, például: Bók Lajos zsidó ügyvéd 4000 koronát adott.⁶ Több mint 200 támogató segített a Felső Kereskedelmi Iskola létrehozásában. Hamarosan meghirdették előbb az igazgatói, majd a tanári állásokat is. Az iskola igazgatója Rádai Gyula lett. A tanintézmény igazgató-választmányában (később Felügyelő Bizottságában) is több helyi zsidó kereskedő, gyáros, ügyvéd vállalt feladatot. A legtovább, 1911-26-ig, haláláig Grünwald Lipót kereskedő töltötte be ezt a tisztséget.⁷ Az első, mindössze 9 fős (a hitoktatókat és az iskolaorvost is beleértve) tantestületnek három izraelita vallású tagja volt: Salgó Sándor rendes tanár, Rónai Samu óraadó és Bürger Fülöp hitoktató.⁸ Az új intézményben az oktatás 50⁹ tanulóval kezdődött meg, akiknek kb. 35%-a zsidó származású volt.

Azonban nemcsak az iskola létrehozásához, hanem a további működtetéséhez is jelentős anyagi támogatással járult hozzá a helyi izraelita közösség. Jutalomdíjat alapítottak a jó tanulók számára. Ilyen volt például az izraelita hitközség előljáróságának Weisz Jenő jutalomdíj-alapítványa, valamint a Dunántúli Bank Rt. volt elnökének, Berger Samunak az emlékére létrehozott alapított jutalomdíj. A Kaposvári Kereskedők Egyesülete is évente jutalmazta a jó tanulókat. A Rázsó Testvérek Könyvkereskedő Cég jutalomkönyvekkel támogatta az iskolát. A kaposvári zsidó cégek és magánszemélyek hozzájárultak az iskola felszerelésének gyarapításához, szertárak gyűjteményeit gazdagították, sportfelszereléseket és könyveket ajándékoztak, az első világháború éveiben tűzifát szereztek, tanulmányi kirándulásokat szponzoráltak, kipótolták vagy teljesen átvállalták a szegény sorsú tanulók tandíjait¹⁰ és gondoskodtak étkeztetésükről. Patronálásukat nemcsak a felekezetükhöz tartozók, hanem valamennyi jó tanuló diák élvezhette: például Bók Lajos ügyvéd pénzjutalmat adott a Bársony Károly Róbert római katolikus vallású tanulónak a történelem tantárgyban nyújtott teljesítményéért. Az 1923-24-es tanévben a Szabó Lipót zsidó könyvkereskedő által ajándékozott jutalomkönyvekből Gyenes István izraelita, valamint Ferencz József és Varga István római katolikus vallású tanulók részesültek.¹¹ Látszik tehát, hogy bár a jutalmak nagyobb részben zsidó személyektől származtak, az odaítéléskor viszont a vallási hovatartozás helyett kizárólag a jó magaviselet és a kiemelkedő tanulmányi eredmény játszott szerepet. Mi sem bizonyíthatja jobban a zsidóságnak a kereskedelmi iskola iránt érzett felelősségteljes elkötelezettségét, mint az, hogy még a 2. világháború éveiben, a zsidóságot sújtó intézkedések idején sem feledkeztek meg az intézmény patronálásáról. Az 1942-43. tanévben a Berger Samu emlékére alapított jutalomdíjat két római katolikus vallású tanuló nyerte el.¹²

III. Zsidó tanulók az iskolában

A Felső Kereskedelmi Iskola rövid idő alatt népszerűvé vált a városban. Az induló létszám (50 fő) az 1920-as évek elejére megduplázódott; a következő évtizedre elérte, sőt időszakonként meghaladta a 200 főt. Az iskolába elsősorban a helyi kiskereskedők, kisiparosok, tisztviselők írták be gyermekeiket. Eleinte a tanulóifjúság kb. egyötöde izraelita vallású volt.¹³ Különösen magas – 40% feletti – volt arányuk az első világháború éveiben.¹⁴ Ennek feltehetően az lehetett az oka, hogy az új iskola által kínált szakirány egyezett a zsidó szülőknek a gyermekük jövőjéről alkotott elképzelésével. Az 1920-as évektől visszaesés tapasztalható a zsidó tanulók arányában. Ennek okai lehetnek: az első világháborús férfivesztés, ami a zsidóságot is érintette, valamint az is, hogy csökkent a városba betelepülő zsidó lakosság száma, illetve az értelmiségi pályára készülők most már választhatták a Somssich Gimnáziumot, a gyakorlatiasabb képzés iránt érdeklődők pedig a Polgári Iskolát részesítették előnyben. Az izraelita tanulók számának drasztikus csökkenése 1938-tól, az első zsidótörvény elfogadásától figyelhető meg. Az 1942-43-as tanévben utoljára érettségizett zsidó tanulók – Kardos Ferenc és Márkus Tibor –, jól megfelelt eredménnyel zárták a középiskolát és kereskedők szerettek volna lenni.¹⁵

Az izraelita tanulók választott életpályája a zsidóság által preferált polgári foglalkozásokkal egyezett meg: többségük kereskedelmi vagy ipari pályát tervezett. Néhányan közigazgatási vagy banki tisztviselők lettek. Felsőfokú tanulmányaikat általában a Kereskedelmi Főiskolán folytatták, mint például: Künstler József, aki 1925-ben érettségizett, majd okleveles C szakos felső kereskedelmi tanári végzettséget szerzett. A tanulók a gazdasági tárgyakon kívül elmélyült ismereteket szerezhettek a humán tudományokból és idegen nyelvekből is, ezért találhatunk köztük újságírókat (Gyenes István), színészt (Vágó Andor) és zeneakadémiai növendéket (Wiesner Pál).

IV. Zsidó tanárok az iskolában

Az iskola alapításától kezdve voltak zsidó származású tanárok a tanári testületben. **Salgó Sándor** okleveles magyar-francia szakos középiskolai tanár 1938-ig, nyugdíjazásáig tanított iskolánkban irodalmat, fogalmazást, németet, franciát, francia levelezést, földrajzot, történelmet és szépírást. Az első világháborúban súlyosan megsebesült és csak az 1917-18-as tanévben tért vissza. 1918-19-ben a távollevő Rádai Gyula igazgatót helyettesítette.

Rónai Sámuel okleveles gyorsíró, óraadó polgári iskolai tanár gyorsírást tanított 1911-20-ig, majd a tanonciskolában hitoktató lett.

Dr. Goitein György magyar-német szakos középiskolai tanár az 1937-38-as tanévben kezdett el tanítani óraadóként.

Kecskés Kálmán óraadó, okleveles középiskolai tanár az 1936-37-es tanévben mennyiségtant és kereskedelmi számtant tanított.

Künstler József az 1932-33-as tanévtől egykori iskolájában földrajzot, gépírást és természetant tanított.

Dr. Fenyő Dezső orvos, óraadó, egészségant oktatót 1927-től 1939-ig.

A tanári testület tagjai voltak az egyes felekezetek hitoktatói, akik hit- és erkölcsant tanítottak. Az 1911-44 közti időszak izraelita hitoktatói: **Bürger Fülöp, Székely Mihály, Katz József, Weizenstein Ferenc.**¹⁶

A tanárok – éppúgy, mint napjainkban – nemcsak oktattak, hanem neveltek is, a tanórákon kívül is törődtek diákjaikkal. Osztályfőnökök voltak, iskolai ünnepélyeket rendeztek, pályamunkák írását segítették és tanulmányi versenyekre készítettek tanítványaikat. A tantestület szervezte a szakmai és tanulmányi kirándulásokat is.

Minden oktatónak volt rendszeres iskolán kívüli elfoglaltsága is. Elvárták tőlük, hogy aktívan részt vegyenek országos vagy helyi szervezetekben, tudásukat ne csak a diákjaiknak, hanem a társadalom más csoportjainak is adják át.

Salgó Sándor egy ideig iskolai könyvtáros és az ifjúsági önképzőkör mentora is volt. Ezenkívül a Kereskedelmi Szakiskolai Tanárok Országos Egyesületének választmányi tagjaként az oktatás és a tankönyvek minőségéért felelt.¹⁷

dr. Goitein György irodalom szakosként fontosnak tartotta, hogy megszerettesse az olvasást a fiatalokkal és igényes műveket adjon a kezükbe. Ezzel a témával foglalkozik a *Mit olvasnak a kereskedelmisták?* című írása,¹⁸ amelyet a szülői értekezleten is megvitattak. Ezenkívül dr. Goitein György a Berzsényi Dániel Irodalmi Társaságban és a Munkásotthonban is többször tartott előadást.

dr. Fenyő Dezső orvosnak a diákság körében elvégzett egészségügyi felmérésének tapasztalatai beépültek az adott tanév nevelési programjába. Elsősegélynyújtó tanfolyamait mindig nagy érdeklődés kísérte.

Rónai Samu a Magyar Gyorsírók Egyesületének tagja volt. Több éven keresztül gyorsíró kört vezetett, tanítványai eredményesen szerepeltek a szakmai versenyeken.¹⁹

V. A zsidótörvényektől a holokausztig

Az 1938-as első zsidótörvény - mely vallási alapon korlátozta a zsidók számát az értelmiségi pályákon - nem kapott nagy visszhangot Kaposváron, de ebben az évben az összes zsidót kizárták a cserkészcsapatokból. Iskolánkban az 1927-28. tanévben kezdte meg működését a 150. számú „Somogy” cserkészcsapat. Nem találtam adatot arra vonatkozóan, hogy a cserkészek között hányan voltak zsidó származásúak, de feltételezem, hogy néhányan csatlakoztak a szövetséghez, mivel dr. Goitein György csapattisztként, dr. Fenyő Dezső pedig orvosként rendszeresen segítette a cserkészek tevékenységét. Valószínű az is, hogy az 1939-40-es tanév nagy létszám leépítése a zsidó tanulókra is vonatkozik: „A cserkészcsapat létszáma az év elején 60-ra duzzadt fel, azonban azok eltávolításával, akiknek munkája nem felelt meg, a létszámot a Parancsnokság 37-re csökkentette.”²⁰

A zsidótörvény hatása az iskolában is érezhető volt, ugyanis 1939-ben három tanárt – dr. Goitein Györgyöt, dr. Fenyő Dezsőt és Künstler Józsefet - elbocsájtottak. dr. Goitein Györgytől és Künstler Józseftől „bizonyos tantárgyak tanítására való szakképesítés hiánya miatt (VKM 52.297/1938. V. 2. sz. rend.)”, dr. Fenyő Dezsőtől „a zsidótörvény rendelkezései miatt” váltak meg.²¹ dr. Goitein György húga, Fischer Béláné sz. Goitein Éva, így gondolt vissza erre az időszakra: „Emlékezem rá, hogy amikor már óraadóként sem dolgozhatott a kaposvári Felső Kereskedelmi Iskolában, tanítványai küldöttsége az igazgatónál kérte, hogy inkább több tandíjat fizetnek, csak Goitein tanár úr taníthassa őket tovább. Tudom, hogy ... tanítványai nagyon szerették, ami érthető is, hiszen rövid életét teljesen a hivatásának szentelte.”²²

Az 5070/1939. sz. kormányrendelet²³ a munkaszolgálat hatályba léptetésével súlyosbította a zsidóság diszkriminációját. 1940 tavaszán Somogy megyéből 500²⁴ ember kapott munkaszolgálatos behívót. Nincs adatunk arra vonatkozóan, hogy a Felső Kereskedelmi Iskola zsidó tanulói közül hánynak az édesapját érintette a munkaszolgálat, de feltételezem, hogy több fiatal életét elszomorította és megnehezítette ez a helyzet.

A Szovjetunió elleni háborúba való belépés után három munkaszolgálatos századot állítottak fel. A keleti fronton kellett árkot ásni, aknát szedni, erődöket építeni. A körülményeik embertelenek voltak, ágyútölteléknek használták őket. A háború kiteljesedésével szaporodtak a behívók. Kecskés Kálmán tanár 1943-ban munkaszolgálatban halt meg az orosz fronton. (Életútját menyasszonyának levele rögzítette, melyet az iskolai könyvtárban őriztünk meg.) dr. Goitein György a deportálásig Kolozsváron volt munkaszolgálatos. Az iskola volt tanulói közül 18 olyan személy ismert, akik munkaszolgálatosok voltak. Közülük csak nagyon kevesen maradtak életben. A túlélők között volt Gyenes (Reményi) István újságíró, műfordító és Weisz (Fehér) Géza, aki később az öregdiákok érettségi találkozóinak megszervezésében jeleskedett. Reményi Gyenes István így ír a már gyermekként megtapasztalt kirekesztésről: „Kaposváron, ahol születtem, a Fő utca és az Esterházy utca (mai nevén Bajcsy-Zsilinszky utca) között... volt egy átjárókert... itt lakott Parragi, a kovács. Az ő fia volt a velem egyidős Jóska, akivel igen jó pajtáságba keveredtünk. Sokat játszottunk együtt füvek, virágok között, még mezítláb is, ami nekem, a tanárgyerekeknek otthon nem is volt megengedve. Aztán eljött az iskola ideje. Én a zsidó elemibe jártam, ő az államiba. Ahogy teltek a hónapok, Parragi Jóska kezdett elhidegülni tőlem, a végén már nem akaródzott visszaköszönni sem. Megkérdezem:

„Mi az, már nem vagyunk barátok?” Mire Jóska: „Nem, mert ti öltétek meg a Jézus Krisztust.”²⁵

1944. március 19-én a német megszállók korlátlan rendelkezési jogot szereztek a zsidók felett. Magyarországon is a más államokban alkalmazott „forgatókönyv” szerint jártak el. Az 1941-es népszámlálási adatok alapján, Kaposváron ekkor 2346²⁶ izraelita vallású személy lakott. A zsidótörvények és a diszkriminációs rendeletek újabb jogfosztást eredményeztek számukra. A gazdasági életből és az értelmiségi pályákról is kiszorították őket, és most már az életük is közvetlen veszélybe került. 1944. április 5-én elrendelték a sárgacsillag viselését, két nap múlva pedig a zsidóság gyűjtőtáborokba szállítását. A megye legnagyobb gyűjtőtábora Kaposváron létesült: a Széchenyi tér 1-9. szám, a Berzsenyi utca 1-47. szám, Vár utca 1-7. szám, Kontrássy utca 7-8-9. szám, Rippl-Rónai 1/a és a Korona utca 11., 13., 15. és 17. szám alatti házak.²⁷ A zsidóság „begyűjtése” a területileg illetékes rendőrség, csendőrség és az államigazgatási szervek feladata volt. A május 14-én elrendelt gettósítás 580²⁸ zsidó családot érintett a városban. Mire május 25-én lezárták a gettó területét, a vidékről deportáltakkal együtt több mint 2000-en éltek²⁹ zsúfolt és embertelen körülmények között. A bezártak életét a rendszeres és kegyetlen razziák, a fizikai bántalmazások és a lelki bizonytalanság keserítette meg. Ismereteim szerint ez lett a sorsa 30 egykori kereskedelmi diáknak és 6 tanárnak.

A kaposvári gettót 1944. július elején ürítették ki teljesen. A gettó lakóit a tűzér laktanyába szállították. Ez több okból is praktikus volt. Nem kellett kivinni a zsidókat a vasútállomásra, mivel a tűzér laktanya mellett volt vasút, így a lakosság nem láthatta, amikor feltették őket vonatra. A laktanya elhelyezkedése is a célnak megfelelő volt, ugyanis a hétköznapi élettől távol esett. Területén lóistállók helyezkedtek el, egy-egy boxba több családot is bezsúfoltak. Amikor már nem volt több fedett hely, a szabad ég alá kényszerültek a szerencsétlen emberek. Az udvaron latrinaként egy hosszú gödröt használtak közösen nők és férfiak. Mosakodásra alig volt lehetőség. Az örök a maradék értékeiket is elvették. Nőknél és fiatal lányoknál rendszerint végeztek megalázó testüregi motozást. Többen nem bírták a megpróbáltatásokat és véget vetettek az életüknek: az iskola volt tanulói közül Weisz Erzsébetről tudok, aki valószínű nem akarta végig élni a rá váró szenvedéseket. A csendőrök a kórházból is kihozták a zsidó betegeket és a tűzér laktanyába szállították őket. Így került ide Salgó Sándor tanár is, aki öngyilkos lett. 1944 július 5-én indult el a halálvonat, amely a kaposvári zsidókat Auschwitzba szállította, ahol nagy részüket azonnal gázkamrákba vezényelték.³⁰

Emléktábla az egykori tüzér laktanya falán

A Felső Kereskedelmi Iskola 59 holokauszt-áldozatát sikerült azonosítani: 50 tanuló és 9 pedagógus élete tört ketté. Feltételezem azonban, hogy ennél jóval többen lehettek, ugyanis én csak a Somogy megyéből elhurcoltak listájával dolgoztam.³¹ Az iskolai évkönyvek tanulói névjegyzékéből kigyűjtött zsidó származású diákok és tanárok névsorát vettem egybe a Szili Ferenc által összeállított zsidó áldozatok névjegyzékével. A történelem tragikus fordulatainak esett áldozatául Spitzer Zoltán, akit a koncentrációs táborból hazatérve az oroszok lőttek agyon. Emlékét egykori osztálytársa elbeszélése alapján iskolaújságunk, a Noszlopy Tükör 2011-es jubileumi száma örökítette meg.³²

Áldozatnak tekintetem a túlélőket is, hiszen ők is megszenvedték a holokausztot, ez után pedig együtt kellett élniük a soha el nem múló fájdalommal, a tragikus múlttal. Weisz Géza nem szerepel az áldozati listán, de ismerősei elbeszéléséből tudom munkaszolgálatos történetét. Egy tanáromtól hallottam Gyenes István életéről, akit Budapestről vittek el. Női nevek azért olvashatók a mellékelt névsorban, mert a Felső Kereskedelmi Iskolában néhány évig női tanfolyam is működött. A tantestület izraelita vallású tanárai mind a holokauszt áldozataivá váltak.

VI. Összegzés

A témaválasztáskor megfogalmazott feltevéseim igazolódtak, kérdéseimre választ találtam: a Kaposvári Felső Kereskedelmi Iskola mind külső (városi) kapcsolataiban, mind pedig belső világában erős szálakkal kötődött a helyi zsidó közösséghez. Úgy tűnik, mindaddig békességben éltek itt keresztények és izraeliták, amíg a fajgyűlöletre uszító politika el nem választotta őket. Az évkönyvek általam átnézett fejezeteiben nem talákoztam antiszemita kijelentéssel. Ez persze nem jelenti azt, hogy szóban – a korhangulat hatására is – nem hangozhatott el ilyen megjegyzés. Kijelenthetem, hogy az 1911 és 1944 közti időszakban meghatározó volt a zsidóság jelenléte iskolánkban. Erkölcsi és anyagi támogatásuknak sokat köszönhetett az intézmény. Bizalmuk egyik megnyilvánulása, hogy gyermekeik sorsának alakítását az iskolára bízták. Az öregdiákok érettségi találkozóik alkalmával készített feljegyzéseiből az is kiderül, hogy egész életükben ragaszkodtak alma materükhöz, büszkék voltak arra, hogy ők kerista diákok. Nem feledkeztek meg egykori társaikról és tanáraikról: az iskola épülete előtt felállított harang a 2. világháború valamennyi áldozatáért szól.

Számomra nagyon hasznos időtöltés volt a dolgozattal járó kutatómunka. Nemcsak azért, mert régi kopott könyveket lapozhattam, hanem azért is, mert azt erősítette meg bennem, hogy mennyire fontos az erkölcsös és tevékeny élet. A shoa mártírjai értékes életet hagytak félbe, ám rövid létükben is arra törekedtek, hogy maradandót hagyjanak utódaikra. Például egy iskolát, amelynek 107 éves története az ő munkálkodásuk nélkül szegényebb lenne.

Irodalomjegyzék

1. – NAGY, Z. – DÁVID J. – BUZÁSI É. (2009): Kaposvár Városismereti kézikönyv. Kaposvári Nyomda Kft, Kaposvár, 107. p.
2. – NAGY, Z. – DÁVID J. – BUZÁSI É. (2009): Kaposvár Városismereti kézikönyv. Kaposvári Nyomda Kft, Kaposvár, 139. p.
3. – RÉCSEI, B. (2005): A Somogy megyei zsidó hitközségek dualizmuskori történetéből Szerk.: Bősze Sándor Újrakezdések Zsidósors Somogyban Kaposvári Nyomda Kft. Kaposvár 116. p. (továbbiakban Zsidósors Somogyban)
4. – A Kaposvári Felső Kereskedelmi Iskola Első Évi értesítője az 1911-12. iskolai évről, Szerkesztette: Rádai Gyula igazgató, Somogyvármegye Nyomda-és Lapkiadó R.-T. Kaposvár, 1-7. p. (továbbiakban Évkönyv)
5. – Évkönyv 1911-12. 4. p.
6. – Somogyi Hírlap 1911. szeptember 12. 3. p.
7. – Évkönyv 1911-12. 26. p. és 1926-27. 18. p.
8. – Évkönyv 1911-12. 27. p.
9. – Évkönyv 1911-12. 28. p.
10. – Évkönyv 1937-38. 12 p.
11. – Évkönyv 1923-24. 12. p.
12. – Évkönyv 1942-43. 15. p.
13. – Évkönyv 1911-12 = 28. oldal
1921-22 = 14. p.
1931-32 = 49. p.
1937-38 = 44. p.
1938-39 = 44. p.
1939-40 = 48. p.
1940-41 = 46. p.
1941-42 = 48. p.
1942-43 = 44. p.
14. Évkönyv 1911-12: 23% (28. p.)
1912-13: 39% (17.p.)
1913-14: 46% (47. p.)
1914-15: 44% (30. p.)
1915-16: 48% (35. p.)
1916-17: 42% (26. p.)
1917-18: 38% (18. p.)
1918-19: 26% (kézirat)

15. – Évkönyv 1942-43 41. p.
16. – Évkönyv 1911-12. 27. p. Évkönyv 1925-26. 23. p. Évkönyv 1936-37. 22. p.
17. – Évkönyv 1931-32. 15. p.
18. – Évkönyv 1936-37. 1-8. p.
19. – Évkönyv 1911-12. 39-41. p. és Évkönyv 1913-14. 42-43. p.
20. – Évkönyv 1939-40. 26. p
21. – Évkönyv 1939-40. 1. p.
22. – SZITA, F. és TORMA, K. (1995): Az emlékmű, Kiadja a volt Felsőkereskedelmi Iskola és a Kaposvári Noszloy Gáspár Közgazdasági Szakközépiskola Öregdiákjainak Baráti Köre, Torma Károly, Kaposvár 50. p.
23. – KOVÁCS, T. (2005): A II. világháború éveiben (1940-44) Zsidósors Somogyban 150. p.
24. – KOVÁCS, T. (2005): A II. világháború éveiben (1940-44) Zsidósors Somogyban 150. p.
25. – REMÉNYI GYENES, I. (2000): Ismerjük őket? Zsidó származású nevezetes magyarok arcképcsarnoka, Ex Libris Kiadó Budapest, 34-35. p.
26. – ANDRÁSSY, A. (1994): Zsidóüldözés Somogyban (1944. március-július) Szerk. Szili Ferenc, Zsidósors Délkelet-Dunántúlon a XVIII. századtól a holocaustig, Somogy Megyei Levéltár, Kaposvár, 123. p. (továbbiakban Zsidósors Délkelet-Dunántúlon)
27. – ANDRÁSSY, A. (1994): Zsidóüldözés Somogyban (1944. március-július) Zsidósors Délkelet-Dunántúlon 142. p.
28. – ANDRÁSSY, A. (1994): Zsidóüldözés Somogyban (1944. március-július) Zsidósors Délkelet-Dunántúlon 142. p.
29. – ANDRÁSSY, A. (1994): Zsidóüldözés Somogyban (1944. március-július) Zsidósors Délkelet-Dunántúlon 142-143.p.
30. – KOVÁCS, T. (2005): A II. világháború éveiben (1940-44) Zsidósors Somogyban 167-170. p.
31. – SZILI, F. (1994): Somogy megye második világháborús zsidó áldozatainak községsors névjegyzéke és főbb adatai, Zsidósors Délkelet-Dunántúlon 174-259. p.
32. – Noszloy Tükör, (a Noszloy Gáspár Közgazdasági Szakközépiskola diáklapja) 2011. márc. 11. 44. szám, 8-9. p.

Mellékletek:

Ismert holokauszt-áldozatok az iskola tanulói közül

1. Adler Miklós	(1921-1944)	munkaszolgálat
2. Ambrus György	(1911-1944)	deportálás
3. Beck Ödön	(- 1944)	deportálás
4. Braun Aladár	(1901-1945)	deportálás
5. Braun István	(1913-1942)	munkaszolgálat
6. Braun István	(1919-1944)	munkaszolgálat
7. Braun Nándor	(1913-1943)	munkaszolgálat
8. Deutsch Béla	(1902-1944)	deportálás
9. Deutsch György	(1915-1944)	deportálás
10. Erős Géza	(1911-1943)	munkaszolgálat
11. Fein Tibor	(1920-1944)	deportálás
12. Fusch Jenő	(- 1944)	deportálás
13. Fürst Erzsébet	(1911-1944)	deportálás
14. Garai István	(1919-1944)	deportálás
15. Grósz Andor	(1904-1945)	deportálás
16. Gyenes István	(1909-1944)	munkaszolgálat
17. Kellner Imre	(1902-1944)	deportálás
18. Keszler Ferenc	(1911-1944)	deportálás
19. Klein Zoltán	(1907-1944)	deportálás
20. Krausz Béla	(1900-1944)	deportálás
21. Krausz László	(1915-1944)	deportálás
22. Kún László	(1912-1944)	munkaszolgálat
23. Levin Tibor	(1916-1945)	deportálás
24. Lőwy Ottó	(- 1944)	deportálás
25. Lőwy Sámuel	(1908-1944)	deportálás
26. Löwinger Imre	(1912-1944)	deportálás
27. Löwinger Lajos	(1913-1944)	munkaszolgálat
28. Müller Miklós	(1922-1944)	munkaszolgálat
29. Nagy István	(1923-1944)	munkaszolgálat
30. Platschek Andor	(1913-1943)	munkaszolgálat

31. Rácz György	(1919-1944)	munkaszolgálat
32. Rosenberg József	(1912-1944)	deportálás
33. Rosenberg László	(1911-1944)	munkaszolgálat
34. Rothberger János	(1908-1944)	deportálás
35. Spitzer Ferenc	(1912-1942)	munkaszolgálat
36. Spitzer Sándor	(- 1944)	deportálás
37. Spitzer Zoltán	(- 1944)	deportálás
38. Steiner István	(1903-1944)	deportálás
39. Steiner Károly	(1918-1944)	deportálás
40. Szász Ferenc	(1910-1944)	munkaszolgálat
41. Vágó Imre	(1908-1944)	deportálás
42. Waldmann Sándor	(1914-1944)	munkaszolgálat
43. Weisz Ernő	(1901-1944)	deportálás
44. Weisz Erzsébet	(1904-1944)	öngyilkos lett
45. Weisz Géza	(1915-1944)	munkaszolgálat
46. Weisz Jenő	(1907-1944)	deportálás
47. Weisz Margit	(- 1944)	deportálás
48. Weiner Ferenc	(1910-1944)	deportálás
49. Wiesner Pál	(1907-1944)	deportálás
50. Zulczer László	(1918-1943)	munkaszolgálat

Ismert holokauszt-áldozatok az iskola tanárai közül

1. **dr. Fenyő Dezső (1888-1944)**
2. **dr. Goitein György (1911-1945)**
3. **Katz József**
4. **Kecskés Kálmán**
5. **Künstler József (1906-1944)**
6. **Rónai Samu**
7. **Salgó Sándor**
8. **Székely Mihály (1899-1944)**
9. **Weiszenstein Ferenc**